

4. Годунов И. В. Организованная преступность от расцвета до заката: учеб. пособ. для вузов / И. В. Годунов. – М.: Академический проект, 2008.
5. Губский Б. В. Економічна безпека України: методологія виміру, стан і стратегія забезпечення / Б. В. Губський. – Київ, 2001. – 122 с.
6. Дубровский А. Ю. Специфика управления теневыми хозяйственными процессами в России / А. Ю. Дубровский // Вестник МГУ. Сер. 21: Управление (государство и общество). – 2004. – №4.
7. Елисеева И. И. Измерение теневой экономики. Экономические исследования: теория и приложения / И. И. Елисеева // Гальперинский сборник. – СПб.: Европейский ун-т в С.-Петербурге, 2000.
8. Митюшев Д. И. Налоговые преступления (спорные вопросы ответственности): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Красноярск. 2002.
9. Шаваев А. Г. Криминологическая безопасность негосударственных объектов экономики / А. Г. Шаваев. – М., 1995.
10. Шнайдер Ф. Теневая экономика: размеры, причины роста и следствия / Ф. Шнайдер, Д. Энсте // Аргументы и факты. – 2001. – №17. – С. 6.
11. Arvay J. The share of the private sector and hidden economy / J. Arvay, A. Vertse. – Budapest. – 2004. – 232 p.

УДК 502:338:622.3

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ ЕКОЛОГО-СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ У ВУГЛЕПРОМИСЛОВОМУ РЕГІОНІ

Петенко І. В.,

д.е.н., професор

Донецького державного університету управління

В статті запропоновані методичні підходи до концепції управління фінансуванням готової вугільної продукції та продукції диверсифікації виробництва.

Ключові слова: *вугільні шахти, моделювання, екологія, диверсифікація, бюджетне фінансування, соціально-трудова відносина.*

В статье предложены методические подходы концепции управления финансированием готовой угольной продукции и продукции диверсификации угольного производства.

Ключевые слова: *угольные шахты, моделирование, экология, диверсификация, бюджетное финансирование, социально-трудова отношения.*

The article contains methodical approaches to the concept of management of financing of products coal mines and diversify production.

Key words: *coal mines, modeling, ecology, management, diversify production.*

Постановка проблеми. За минуле століття в Україні здобуто 9,4 млрд тонн вугілля, тобто майже третина наявних запасів. Абсолютно природно, що відпрацьовувалися пласти з найбільш сприятливими умовами. Майже повністю відпрацьовані запаси антрацитів в Донецькій, а також значною мірою в

Луганській області, зменшився видобуток дефіцитного вугілля, що коксувалося. З цієї причини в майбутньому відбудеться зміна якості вугілля, що добувається, в гіршу сторону. Проте головною залишається проблема достатку шахтного фонду. Донбас значною мірою втрачає свої можливості. Але видобуте вугілля принесло не лише світло і енергію [1].

На сьогодні екологічна спрямованість календарного планування відробітку запасів набуває велику актуальність, оскільки тиск на довкілля підприємств гірничо-металургійного і паливно-енергетичного комплексів досяг граничних значень. Це вимагає вживання дієвих заходів щодо захисту промислових регіонів, причому ці заходи не можуть бути універсальними у виді певного набору санкцій або стимул-реакцій [2, 3]. Основною умовою формування такого підходу є не лише перерозподіл вельми обмежених фінансових ресурсів на користь перспективних шахт для збереження потужностного потенціалу галузі, але і стимулювання процесів диверсифікації виробництва в частині управління і промислового використання продуктивних потоків збиткових вугільних шахт. Це є центральною проблемою підвищення ефективності природокористування.

Цілі статті. Метою цієї роботи є концептуальні основи вирішення теоретичних і практичних завдань моделювання взаємодії продуктивних потоків як еколого-економічних підсистем з метою зниження їх тиску на довкілля, як чинника, що визначає соціально-економічну політику.

Виклад основного матеріалу. Можна констатувати, що розгляд соціальних, економічних і екологічних параметрів в єдиному комплексі став загальноновизнаним [4]. Природно, що і критерії або індикатори стійкого розвитку вугільної галузі мають відображати ці три найважливіші цивілізації, що становлять. З іншого боку, розвиток можна розглядати як зміну достатків, кожне з яких характеризується певною стійкістю і здатністю до екозмінювань. Саме у цих двох площинах і розвивається формування системи критеріїв стійкого розвитку. Перехід до стійкого розвитку передбачає поетапне відновлення природних екосистем до рівня, який забезпечує стійкість довкілля і при якому з'являється реальна можливість існування майбутніх поколінь людей, задоволення їх життєво важливих потреб й інтересів.

Виходячи з масштабів економічних, екологічних і соціальних результатів (позитивних і негативних) виробничої діяльності вугільних шахт на інституційному рівні, розробляються різні механізми впливу на суб'єкти господарювання, чим утворюють певні передумови економічної ефективності підприємницької діяльності [5, 6].

Україна, не дивлячись на спад виробництва, залишається одним з лідерів світової спільноти за обсягами негативних антропогенних навантажень на довкілля. У районах з розвиненим промисловим виробництвом ситуація ускладнюється відсутністю засобів на реконструкцію і модернізацію зношених основних фондів, які у міру старіння збільшують забруднення. Україна – європейська держава, і приєднання до ЄС як рівноправного члена співтовариства є стратегічним завданням найближчих років. Велика робота, яку потрібно виконати і органам державного управління, і виробникам, полягає не

лише в досягненні певного соціально-економічного, політичного рівня розвитку, приведення у відповідність європейським стандартам законодавчої бази, але і вирішення екологічних проблем. Відомі важелі управління природоохоронними заходами підкоряються більш спільним концептуальним програмам, що визначають стратегічні орієнтири і бюджети розвитку економіки, зокрема вугільній галузі, програм збереження природного потенціалу і т. ін. [7].

Розглянемо наступну концептуальну еколого-економічну модель. Є декілька вугільних підприємств A_1, A_2, A_m у визначеному геолого-промисловому регіоні. Кожне з цих підприємств може окрім видобутку вугілля виробляти в порядку диверсифікації виробництва продукцію і надавати послуги у сфері природоохоронної діяльності. У виробництві кожного виду товарної продукції бере участь ряд ресурсів (устаткування, електроенергія, матеріали, робоча сила і т. д.).

Ресурси всіх видів до певної міри не обмежені за наявності відповідних оборотних коштів, за винятком одного, дефіцитного. Рівень виробництва за кожним видом продукції суттєво лімітується наявністю саме цього ресурсу. Такий ресурс називатимемо обмеженим.

Припустимо, крім того, низку споживачів $B_1, B_2 \dots, B_p$, кожен з яких споживає продукцію даного виду в заданій кількості, а також відомі витрати на виробництво кожного виду товарної продукції стосовно конкретної шахти і витрати на доставку цих продуктів від пунктів виробництва до пунктів вжитку. Цю модель називатимемо багатопродуктовою моделлю з обмежуючим ресурсом.

Економічні завдання, що включають багатопродуктові моделі виробництва з обмежуючим ресурсом, можуть виникати при розгляді економіко-екологічної ситуації в будь-якому регіоні Донбасу, особливо там, де практично відпрацьовані запаси продуктивних пластів. В принципі, обмежені ресурси властиві будь-якій галузі у виді потужності підприємств, природних властивостей сировини, посівних майданів або обсягів металобрухту для металургії.

Математично завдання вказаного типу вирішується таким чином.

Потрібно знайти мінімум функціонала:

$$L = \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n c_{ij} x_{ij} + \sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^r d_{ijk} y_{ijk} \quad (1)$$

за умов, що

$$\sum_{i=1}^m y_{ijk} = b_{jk} \quad (j = 1, 2, \dots, n; k = 1, 2, \dots, 2r) \quad (2)$$

$$\sum_{k=1}^n y_{ijk} = x_{ij} \quad (i = 1, 2, \dots, m) \quad (3)$$

$$\alpha_i \leq \sum_{j=1}^m f_{ij} x_{ij} \leq a_i \quad (4)$$

$$x_{ij} \geq 0, \quad y_{ijk} \geq 0,$$

де c_{ij} – витрати на виробництво одиниці продукту j на підприємстві i ; c_{ijk} – собівартість перевезення одиниці продукту j від підприємства i до споживача; b_{jk} – попит пункту споживання на продукт j ; f_{ij} – споживання обмежуючого ресурсу для виробництва одиниці продукту j на підприємстві i ; a_i – максимальна кількість обмежуючого ресурсу, яка може бути витрачена пунктом виробництва i ; α_i – мінімальна кількість обмежуючого ресурсу, яка має бути витрачена підприємством i (менше, ніж α_i , витратити нерентабельно); x_{ij} – кількість одиниць продукту j , вироблена підприємством i ; y_{ijk} – кількість одиниць продукту j , що перевозиться від пункту виробництва i до пункту вжитку k .

В умові (1) записані сумарні витрати на виробництво продуктів всіх найменувань по всіх підприємствах (перша група доданків) і сумарні витрати на транспортування всіх продуктів від всіх пунктів виробництва до всіх пунктів вжитку (друга група доданків). У умовах (2) враховується асортиментний попит, в умовах (3) узгоджуються між собою виробництво і перевезення за кожним підприємством і для кожного продукту. У умовах (4) задані двосторонні обмеження з використання обмежуючого ресурсу.

Можна рахувати априорі, що в даній ситуації бюджетні і кредитні асигнування і являтимуть головний обмежуючий ресурс. Іншими словами, використання капіталовкладень не мусить перевищувати їх ліміту. Необхідно підкреслити, що розподіл капіталовкладень по регіонах не обмежується. Відсутність обмежень дозволяє використовувати їх в тому регіоні, де це найвигідніше.

Якщо врахувати в попередній моделі управління реалізацією продукції диверсифікації виробництва, тобто

w_i^{kr} – сальдо зовнішнього обміну регіону з іншими районами продукцією диверсифікації i ; w_i^h – постачання продукції i з району в район h , то

$$\sum_r w_i^{kr} = w_i^k;$$

f_i^{kr} – вартість доставки продукції i з регіону в регіон h , то використовуючи дані про вартість перевезень, можна сформулювати завдання оптимального програмування для кожної з продукцій, що розглядається в даній моделі:

$$\sum_{r,k} w_i^{kr} f_i^{kr} \rightarrow \min$$

Це один з можливих концептуальних напрямів у використанні просторового балансу управління продукцією диверсифікації. Воно передбачає, що спочатку визначається програма виробництва по регіону, а потім

складається оптимальний план міжрайонних зв'язків. У даній роботі розглядається й інше рішення – обсяги диверсифікації по регіонах і зв'язок між ними визначаються в результаті рішення однієї екстремальної задачі. Слід зазначити, що між двома цими підходами доки немає цілком надійного зв'язку. Таке положення склалося тому, що сьогодні відсутні досить обґрунтовані критерії для оцінки регіональних планів, оскільки аномалії територіальної диференціації, перш за все, відчуває населення. Воно активно реагує на життя, що ускладнилося через регіональні зміни, і на негативні явища дійсності (погіршення матеріального положення, безробіття, зростання злочинності і тому подібне) відповідають політичними виступами або міграцією, у тому числі маятниковою трудовою міграцією.

Найбільш відчутна територіальна диференціація у тому випадку, коли колишнє благополуччя змінилося занепадом, коли відмічається різкий спад виробництва або в наявності погіршення екологічного середовища, а люди, що мешкають в такому регіоні, не мають можливості змінити місце мешкання або роботу. У подібних випадках необхідні термінові регулятивні заходи з боку держави, що підтримують такий регіон, що став депресивним.

Особливу важливість має розгляд питань управління еколого-економічною сферою вуглевидобувних регіонів України, які впродовж всіх післяреформених років були центрами соціальної напруги і гострих конфліктів. У даних регіонах своєрідно концентрувалися і виявляються багато аспектів економічної кризи. Ситуація в шахтарських регіонах ускладнилася внаслідок непродуманої і непослідовно здійснюваної реструктуризації вугільної галузі.

Висновки:

1. Вітчизняний досвід реструктуризації вугільної промисловості невдалий: спроби закриття нерентабельних вугільних шахт без організації належної кількості компенсуючих робочих місць створили умови для екологічної і соціальної напруженості. Негативні процеси впродовж останніх років підштовхували органи влади і управління до комплексного багатоцільового рішення регіональних проблем в межах крупних проектів, де мають бути збалансовані різні сфери регіонального життя (економічного, соціального, екологічного).

2. Щоб уникнути нових гострих еколого-соціальних конфліктів в шахтарських селищах і містах, необхідно без зволікання почати роботу з еколого-економічного обґрунтування напрямів і конкретних варіантів диверсифікації виробництва, щонайменше, на десятирічну перспективу.

3. Концептуальне управління еколого-економічними процесами у вуглепромислових регіонах доцільно на базі багатопродуктової моделі з обмежуючим ресурсом у виді бюджетних асигнувань на основне виробництво і продукцію диверсифікації.

Список літератури

1. Бурлака В. Шахты и экология / В. Бурлака, В. Назарчук // Экономические проблемы угольной промышленности Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа: [http://www.tek.ua/article0\\$pa!256\\$a!326201.htm](http://www.tek.ua/article0$pa!256$a!326201.htm)

2. Лозинський І. Є. Еколого-економічне управління діяльністю гірничорудного підприємства: монографія / І. Є. Лозинський, О. В. Трифонова. – Д.: Національний гірничий університет, 2010. – 125 с.

3. Недодаева Н. Л. Эколого-экономическая политика природопользования в условиях специфики горного производства. – Донецк: НАН Украины, Институт экономики промышленности, 2008. – 356 с.

4. Бардась А. В. Принципи екологічної паспортизації вуглеводобувних підприємств України в умовах реструктуризації галузі. – Д.: Національний гірничий університет, 2010. – 400 с.

5. Петенко І. В. Екологічний фактор у формуванні стратегії розвитку вугільної промисловості // Зб. наук. праць НАНУ ІЕП. – Д.: ІЕП НАНУ, 2003. – С. 79-84.

6. Астахов А. С. Экологическая безопасность и эффективность природопользования / А. С. Астахов, Е. Я. Диколенко, В. А. Харченко. – М.: Изд-во МГГУ, 2009. – 323 с.

7. Веклич О. О. Економічний механізм екологічного регулювання в Україні / О. О. Веклич. – К., 2003. – 88 с.

УДК 330.322

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

Поважний О. С.,
д.е.н., професор,
Шаплавська Н. М.,
аспірантка

Донецького державного університету управління

Розглянуто теоретичні аспекти розвитку інвестиційних процесів у національній економіці з позиції узагальнення та визначення понять, які в сукупності формують саму сутність інвестиційного процесу в Україні.

Ключові слова: *інвестиції, інвестиційне середовище, інвестиційні ресурси та потенціал, об'єкти і суб'єкти інвестиційного процесу, інвестиційна діяльність.*

Рассмотрено теоретические аспекты развития инвестиционных процессов в национальной экономике с позиции обобщения и определения понятий, которые в своей совокупности формируют саму сущность инвестиционного процесса в Украине.

Ключевые слова: *инвестиции, инвестиционная среда, инвестиционные ресурсы и потенциал, объекты и субъекты инвестиционного процесса, инвестиционная деятельность.*

The theoretical aspects of development of investment processes in a national economy from position of generalization and determinations of concepts, that in totality form essence of investment process in Ukraine, are considered.

Key words: *investments, investment environment, investment resources and potential, objects and subjects of investment process, investment activity.*